

Bestuurlijke Netwerkkarten Crisisbeheersing

Netwerkkart 3

Oppervlaktewater en waterkering

Nederlandse Academie voor Crisisbeheersing en Brandweezorg
Postbus 7010
6801 HA Arnhem
Kemperbergerweg 783, Arnhem
www.nipv.nl
info@nipv.nl
026 355 24 00

Colofon

Ondanks de aan de samenstelling van de tekst bestede zorg kan de samensteller geen aansprakelijkheid aanvaarden voor schade ontstaan door eventuele fouten c.q. onvolkomenheden in deze publicatie.

Om deze publicatie te kunnen blijven ontwikkelen en verbeteren, ontvangen wij graag commentaar en suggesties ter verbetering. Vragen of opmerkingen kunt u sturen naar info@nipv.nl, onder vermelding van Bestuurlijke Netwerkkarten.

© Nederlands Instituut Publieke Veiligheid (NIPV) en provincie Noord-Holland, 2025

Auteur(s)	Merijn ten Dam
Contactpersoon	Merijn ten Dam

Datum	2025
Status	handboek
Versie	202504

Wij hechten veel belang aan kennisdeling. Delen uit deze publicatie mogen dan ook worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding.

Het Nederlands Instituut Publieke Veiligheid is bij wet vastgelegd onder de naam Instituut Fysieke Veiligheid.

3 Oppervlaktewater en waterkering

Voor de Noordzee, zie Bestuurlijke Netwerkaart Noordzee en zeescheepvaart

Crisistypen	<ul style="list-style-type: none">> (dreigend) hoogwater> (dreigend) laagwater> (dreigende) waterverontreiniging en verontreiniging van de waterbodem en oever> problemen met watertemperatuur met het oog op het lozen van koelwater
-------------	--

Bevoegd gezag	<ul style="list-style-type: none">> beheerder die belast is met een of meer afzonderlijke watersystemen of onderdelen daarvan ('waterbeheerder')> Gedeputeerde Staten, bij spoed commissaris van de Koning> minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW)> rijksheren namens de minister van IenW> burgemeester (in het bijzonder ten aanzien van gevolgen voor de bevolking) of voorzitter veiligheidsregio> minister van Justitie en Veiligheid (JenV) – ten aanzien van gevolgen voor de bevolking
---------------	---

Soorten maatregelen	<ul style="list-style-type: none">> maatregelen van waterhuishoudkundige aard met inbegrip van maatregelen tegen een verontreiniging van de waterbodem en oever> maatregelen ten aanzien van de scheepvaart> maatregelen ten aanzien van de visserij bij een verontreiniging> maatregelen ten aanzien van de drinkwatervoorziening bij een verontreiniging> handhaving openbare orde en openbare veiligheid in het algemeen
---------------------	--

Beheer

> Het beheer van oppervlaktewaterlichamen en waterkeringen ('waterbeheer') betreft de zorg van waterstaatkundige aard, met name gericht op de waterkwantiteit (niet te veel en niet te weinig), de chemische en ecologische waterkwaliteit en de vervulling

van maatschappelijke functies, met inbegrip van vaarwegbeheer.

> Waterbeheer heeft ook betrekking op de waterbodem en de oever.
> Waterbeheer moet worden onderscheiden van nautisch beheer (verkeersmaatregelen).

- > Voor zover bij waterbeheer gebruik moet worden gemaakt van (nautische) bevoegdheden jegens het scheepvaartverkeer, is van belang dat de waterbeheerder veelal tevens nautisch beheerder is (*zie de Bestuurlijke Netwerkkarta binnenvaart*).

Beheerders

- > Het beheer van oppervlaktewaterlichamen en waterkeringen berust bij de minister van IenW (voor deze Rijkswaterstaat) en bij waterschappen, in enkele gevallen (havens, vaarwegbeheer) bij een gemeente of provincie.
- > De waterschappen en de regionale diensten Rijkswaterstaat opereren in beginsel zelfstandig, zij het in afstemming met andere beheerders en met provincies.

Ongewone voorvallen

- > De beheerder kan optreden bij ongewone voorvallen (ongevallen, calamiteiten, verstoringen van het productieproces, etc.) waarbij oppervlaktewater vervuild raakt of dreigt te raken. De beheerder kan daarbij veroorzakers verplichten maatregelen te nemen, of zelf maatregelen nemen ten laste van de veroorzaker.

Noodbevoegdheid

- > De beheerder kan bij een gevaar voor de goede staat van oppervlaktewater (kwantiteit en kwaliteit), een waterbergingsgebied, een kering of ander kunstwerk, alle maatregelen nemen die noodzakelijk zijn en kan daarbij zo nodig afwijken van wettelijke voorschriften. Het betreft hier zowel de kwaliteits- als het kwantiteitsbeheer van water en de

Toezicht op beheer, centralisatie

- > Het bestuurlijk toezicht op het waterbeheer is gesplitst:
 - voor de *primaire keringen* de Inspectie Leefomgeving en Transport, namens de minister van IenW

- voor de *regionale keringen* de provincie – Gedeputeerde Staten (GS).
- > De minister van IenW houdt (direct) toezicht op het optreden van waterschappen bij gevaar voor *primaire keringen*. De minister kan instructies (= bevelen) geven. De minister kan zo nodig ten laste van het waterschap voorzien in de uitvoering van de instructies (indeplaatsstelling).
- > De provincie houdt toezicht op het optreden van waterschappen bij gevaar voor *regionale keringen*. GS, en bij spoed de commissaris van de Koning, kunnen instructies (= bevelen) geven. De provincie kan zo nodig ten laste van het waterschap voorzien in de uitvoering van de instructie. De minister van IenW oefent daarop het oppertoezicht uit.
- > De commissaris van de Koning oefent als rijksorgaan daarnaast ook toezicht uit jegens de HID van Rijkswaterstaat als rijksheer/rijksambtenaar. De commissaris kan daarbij zo nodig aanwijzingen geven ten aanzien van diens samenwerking met andere overheden (rijksdiensten, provincie, waterschappen, veiligheidsregio's en gemeenten).
- > De minister van IenW kan ook rechtstreeks instructies (= bevelen) geven aan decentrale waterbeheerders. De minister kan zo nodig ten laste van de decentrale waterbeheerders voorzien in de uitvoering van de aanwijzing (indeplaatsstelling).
- > De minister van IenW kan de regie volledig naar zich toe trekken, in het bijzonder bij grootschalige overstromingen.
- > Bij grootschalige overstromingen kan de minister van JenV eveneens de regie centraliseren, in het bijzonder ten aanzien van evacuatie.

Watermanagementcentrum

- > De regie op het crisis- en calamiteitenmanagement van Rijkswaterstaat op watergebied is ondergebracht in het Watermanagementcentrum Nederland (WMCN, met uitzondering van de

Noordzee waar het Kustwachtcentrum de operationele leiding heeft).

- > Naast dagelijkse berichtgeving, informeert het WMCN, (vaak in samenwerking met het KNMI) de landelijke en regionale waterbeheerders bij extreme situaties zoals:
 - watertekorten
 - waterverontreiniging, en
 - overstromingsdreiging
 - over de actuele en verwachte toestand van het water, het weer, het bedreigde gebied en (in het geval van overstromingsdreiging) de actuele en verwachte toestand van de waterkeringen.
- > Het WMCN adviseert bovendien over de te nemen maatregelen. Deze informatie en dit advies vormen het 'waterbeeld'.
- > Binnen het WMCN kunnen drie commissies worden geactiveerd die elk op hun terrein bij extreme situaties het landelijk waterbeeld opstellen:
 - Landelijke Coördinatiecommissie Overstromingsdreiging LCO
 - Landelijke Coördinatiecommissie Waterverdeling LCW (bij waterschaarste)
 - Landelijke Coördinatiecommissie Milieuverontreiniging Water LCM.
- > Verder coördineren deze commissies de berichtgeving. In voorkomende gevallen zorgen zij voor afstemming met betrokken partijen.

Maatregelen

- > Hoogwater & overstroming: naast maatregelen van waterhuishoudkundige aard (zoals sluiten keringen) en maatregelen inzake de scheepvaart, zijn maatregelen vereist voor de aanpak van de gevolgen:
 - evacuatie van mensen, vee, bedrijfsvoorraden
 - hulp aan achtergeblevenen
 - beveiligen en bewaken geëvacueerde gebieden
 - continuïteit vitale sectoren/infrastructuur

- gevaar voor risicovolle objecten
- gevaar voor cultureel erfgoed.
- > Voor grootschalige evacuaties kunnen verschillende evacuatiestrategieën worden onderscheiden, zie *Bestuurlijke aandachtspunten crisisbeheersing en crisiscommunicatie*.
- > Waterschaarste: als er sprake is van een langere periode van droogte en een lage afvoer van rivieren, wordt het beschikbare water verdeeld. Dit gebeurt aan de hand van de landelijke verdringingsreeks, waarin is bepaald welke watergebruiker voorrang krijgt in tijden van droogte.
- > Waterverontreiniging: afhankelijk van de soort verontreiniging van water, waterbodem en oever (nucleair, biologisch of chemisch) kan – naast aanpak van de effecten (zoals scheepvaart, visserij en eventueel gewassen middels irrigatie, drinkwater) – een scala aan maatregelen worden getroffen ter bestrijding van de verontreiniging.

Koelwater

- > Watertemperatuur: aan de temperatuur van lozing van koelwater van industrie en van elektriciteitsproductiecentrales op oppervlaktewater worden wettelijke eisen gesteld.
- > De mogelijkheid om tijdelijk af te wijken van de normale voorschriften in de watervergunning is in de vergunning zelf opgenomen. Indien geen watervergunning is vereist en dus algemene regels gelden, kan bij zogenoemd maatwerkvoorschrift worden afgeweken van de algemene regels voor het lozen van koelwater.

Relatie beheerder - burgemeester

- > De burgemeester (of voorzitter veiligheidsregio) zou op grond van zijn noodbevelsbevoegdheid (inclusief het opperbevel) in verband met de openbare orde en veiligheid aan een beheerder zo nodig een bevel kunnen geven. Toepassing van het beginsel van subsidiariteit houdt echter in dat hij een verzoek tot interventie doet aan GS of de

minister van IenW (behalve indien de tijd dat niet toelaat). De burgemeester (of voorzitter veiligheidsregio) past hier dus in beginsel zijn bevoegdheden niet toe.

- > Alleen de burgemeester (of voorzitter veiligheidsregio) treft maatregelen jegens de bevolking, in het bijzonder evacuatie (zo nodig binnen de kaders van commissaris en JenV), of de minister van JenV treft zelf maatregelen, *zie de Bestuurlijke Netwerkaart rampenbestrijding algemeen & handhaving openbare orde*. Partijen in de functionele keten doen dat niet, met uitzondering van eventuele vordering/onteigening van bijvoorbeeld materiaal tot herstel van een waterkering.

Zwemwater

- > De waterbeheerder van een oppervlaktewater dat als zwemgelegenheid dient, neemt passende beheersmaatregelen bij onverwachte situaties die de zwemwaterkwaliteit of de gezondheid van zwemmers in gevaar kunnen brengen.
- > Voor de veiligheid van bezoekers en vanwege de hygiëne kan het college van Gedeputeerde Staten van de provincie de houder van een zwembad bevelen te sluiten, of in het geval van oppervlaktewater dat aangewezen is als zwemgelegenheid, een zwemverbod instellen of een negatief zwemadvies afgeven. Desgewenst kunnen bevoegdheden ook toegepast worden op oppervlaktewater dat niet is aangewezen als zwemgelegenheid, maar waar wel incidenteel wordt gezwommen. Bovenstaande bevoegdheden zijn veelal gemandateerd aan omgevingsdiensten.
- > De burgemeester kan bij sluiting van een badinrichting door de provincie zo nodig (spoed)bestuursdwang toepassen ten opzichte van de badinrichting.

Relatie met regionaal beleidsteam en de commissaris van de Koning

- > Samenwerking tussen de betreffende dienst Rijkswaterstaat, het waterschap en de veiligheidsregio is per regio vastgelegd in een convenant. Dit heeft onder meer betrekking op het doen van meldingen, crisiscommunicatie en deelname aan een gemeentelijk of regionaal beleidsteam en aan de operationele teams.
- > De hoofdingenieur-directeur van een regionale dienst van Rijkswaterstaat (HID), de havenmeesters Rotterdam en Amsterdam, het hoofd Facilitair Steunpunt Nieuwe Haven te Den Helder en de directeur Kustwacht zijn tevens rijksheer voor de minister van IenW: zij vertegenwoordigen de minister in een regionaal beleidsteam.
- > De voorzitter van het bestuur van een betrokken waterschap neemt in het waterschap betrokken is bij de crisis desgewenst deel aan de vergadering van een regionaal beleidsteam.
- > Voor de relatie rijksheer van IenW – commissaris van de Koning, *zie de Bestuurlijke Netwerkaart rampenbestrijding algemeen & handhaving openbare orde*.
- > Indien een burgemeester of voorzitter veiligheidsregio een maatregel of het optreden van een partij in de keten oppervlaktewater en waterkering onverantwoord acht, kan hij:
 - op grond van zijn eigen noodbevoegdheden binnen het domein van openbare orde en veiligheid een bevel geven of voorschriften uitvaardigen en daarbij binnen dat kader die andere partij dwingend bijsturen, met inachtneming van het beginsel van subsidiariteit, *zie de Bestuurlijke Netwerkaart rampenbestrijding algemeen & handhaving openbare orde*
 - aan de commissaris verzoeken te interveniëren. De commissaris kan een aanwijzing geven inzake samenwerking of – voor wat betreft de

- maatregelen zelf – overleg voeren met die andere partij of ‘bovenlangs’ verzoeken jegens die andere partij dwingend op te treden.
- > Bovendien kan de commissaris een waterschap in het geval van spoed een bevel geven, zie hiervoor onder *Toezicht op beheer*.
 - > Vice versa, als een rijksheer van lenW een maatregel van een burgemeester of voorzitter van een veiligheidsregio onverantwoord acht, kan hij verzoeken dat de commissaris ingrijpt. De minister van lenW kan aan de minister van JenV verzoeken in te grijpen.
- > Daarnaast gelden Europese en internationale meld- en coördinatieplichten voor milieu-incidenten in het algemeen, zie *de Bestuurlijke Netwerkaart milieu*.
 - > Europese en internationale bijstand vindt plaats in het kader van de algemene rampenbestrijding, zie *de Bestuurlijke Netwerkaart rampenbestrijding algemeen & handhaving openbare orde*.

IJsselmeergebied en Waddenzee

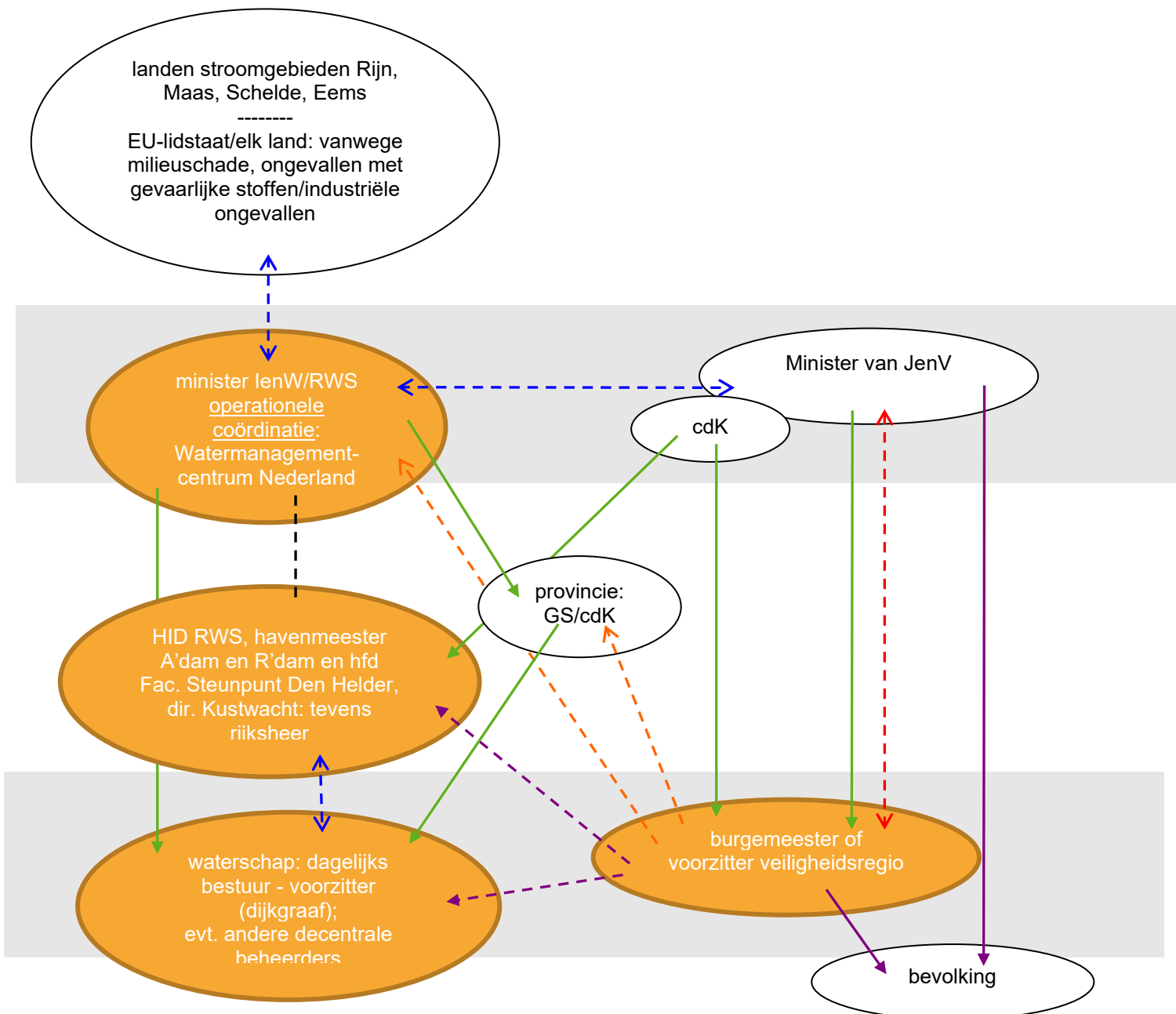
- > Voor het IJsselmeergebied en Waddenzee (met het Eems Dollard gebied) gelden aparte afspraken inzake samenwerking.
- > In beide gebieden wordt in het geval van regiogrensoverschrijdende waterincidenten gewerkt met een coördinerend regionaal beleidsteam en een coördinerend regionaal operationeel team. Afstemming met andere ketens, met name waterbeheerders en nautisch beheerders, vindt daarbij plaats.
- > Bij effecten in andere gemeenten/regio's worden daar een of meerdere regionale operationele teams en (regionale) beleidsteams ingericht voor de bestrijding van de effecten op het eigen grondgebied.

Europese en internationale aspecten

- > Ter uitvoering van verdragen en Europese wetgeving en in het kader van de taken van internationale commissies voor de verschillende stroomgebieden (Rijn, Maas, Schelde, Eems) zijn afspraken gemaakt over alarmering en coördinatie.
- > Rijkswaterstaat wordt rechtstreeks geïnformeerd door zusterorganisaties in het buitenland.
- > Bij watertekort in de Maas vindt verdeling plaats conform het verdrag daarover en conform de besluitvorming in de Nederlands-Vlaamse Werkgroep Afvoerregulering Maas.

functionele keten waterbeheer

algemene keten

- > Informatie en afstemming
- .-> Bijstand
- - - Interne lijnen
- > Maatregelen jegens bevolking/bedrijven
- .-> Verzoek burgemeester of voorzitter veiligheidsregio aan GS/cdK of min. IenW om jegens een beheerder op te treden
- .-> Maatregelen jegens beheerders door burgemeester of voorzitter veiligheidsregio, subsidiair
- > Bestuurlijk toezicht, tevens onderlinge informatie

NB 1. Internationaal: in de praktijk wordt Rijkswaterstaat rechtstreeks geïnformeerd door zusterorganisaties in het buitenland.

NB 2. Voor Europese en internationale bijstand, zie de Bestuurlijke Netwerkaart rampenbestrijding algemeen & handhaving openbare orde.

